

Η Νοσταλγία του Γιάννη, ένα αθησαύριστο διήγημα του Παπαδιαμάντη (;)

[Πολιτισμός / Λογοτεχνία - Φιλολογία](#)

[Νίκος Σαραντάκος](#)

Το σημερινό άρθρο το παρουσιάζω με αρκετή συγκίνηση, διότι πρόκειται να διαβάσετε ένα διήγημα που κατά πάσα πιθανότητα (το τονίζω) είναι του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, αυθεντικό ή ελαφρώς διασκευασμένο, που δεν έχει εκδοθεί σε βιβλίο, δεν έχει συμπεριληφθεί σε καμιά έκδοση των Απάντων του, ούτε τη μνημειώδη τελευταία έκδοση του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου (εκδ. Δόμος)· δηλαδή πρόκειται για ένα αθησαύριστο διήγημα, που οι παπαδιαμαντολόγοι ήξεραν την ύπαρξή του αλλά έως τώρα ελάνθανε.

Φωτογραφία της δημοσίευσης

Βέβαια, επειδή μου αρέσει να σκαλίζω παλιά χαρτιά και να βγάζω στην επιφάνεια άγνωστα ή δυσεύρετα λογοτεχνικά κείμενα, οι ταχτικοί αναγνώστες του ιστολογίου, ιδίως των κυριακάτικων δημοσιεύσεων, ίσως θυμούνται κι άλλα αθησαύριστα κείμενα που έχουν δημοσιευτεί εδώ, όπως ένα ποίημα του Βάρναλη ή πολλά του Λαπαθιώτη. Αλλά με τον Παπαδιαμάντη το πράγμα διαφέρει· επειδή ακριβώς έχουν πάνω του εργαστεί πολλοί και δεινοί φιλόλογοι, δεν είναι και τόσο συνηθισμένο φαινόμενο να βγαίνει στην επιφάνεια άγνωστο διήγημα του Παπαδιαμάντη.

Για την ακρίβεια, τις τελευταίες δεκαετίες ένα μόνο άγνωστο διήγημα έχει φανερωθεί, το Γιαλόξυλο, που το ανακάλυψε ο Β. Τωμαδάκης το 2007 και αρχικά είχε δημοσιευτεί στο χριστουγεννιάτικο φύλλο της εφημ. Πατρίς (25.12.1905). Επομένως, το αθησαύριστο που θα διαβάσετε, αν επιβεβαιωθεί, θα είναι το δεύτερο του είδους· κι αν πάρουμε υπόψη μας τη θέση του Παπαδιαμάντη στη γραμματεία μας, το σημερινό εύρημα δεν είναι μικρό πράγμα και αισθάνομαι ότι αποτελεί το κόσμημα της συλλογής μου των αθησαύριστων, έστω κι αν το διήγημα δεν είναι από τα καλύτερά του. Παπαδιαμάντης είναι αυτός, δεν είναι παίξε γέλασε. (Επειδή αναγκαστικά θα πω πολλά, αν θέλετε μπορείτε να τα παραλείψετε και να πάτε κατευθείαν στο διήγημα).

Το διήγημα λέγεται «Η νοσταλγία του Γιάννη». Ο τίτλος είναι γνωστός. Στο σημείωμά του στον 4ο τόμο των Απάντων (από τις εκδόσεις Δόμος), ο Ν.Δ.Τριανταφυλλόπουλος αναφέρει τέσσερα διηγήματα που παραμένουν ανεύρετα ενώ ξέρουμε την ύπαρξή τους από άλλες πηγές. Ένα από αυτά είναι και η *Νοσταλγία του Γιάννη*, που ξέρουμε ότι δημοσιεύτηκε στην εφημ. Αλήθεια, στις 25 και 26 Απριλίου 1906, της οποίας μέχρι τώρα δεν έχει βρεθεί πλήρες σώμα· στη Βιβλιοθήκη της Βουλής υπάρχουν φύλλα της μόνο από τις 25 Δεκεμβρίου 1906, όταν πια είχε μετεξελιχθεί σε εβδομαδιαίο έντυπο. Όμως, η Αλήθεια εκδόθηκε τον

Απρίλιο του 1905 και ο Παπαδιαμάντης ήταν ταχτικός συνεργάτης της (όπως μαθαίνουμε από διαφημιστικές αγγελίες σε άλλα έντυπα), πράγμα που σημαίνει ότι αν βρεθεί σώμα εκείνης της εποχής τίποτα δεν αποκλείει, στους 20 μήνες δημοσιεύσεων που δεν έχουν βρεθεί, να βρεθούν όχι ένα, αλλά πολλά ακόμα άγνωστα παπαδιαμαντικά διηγήματα. Ψηλώνει ο νους όταν το σκέφτεσαι...

Για τη Νοσταλγία του Γιάννη, το μόνο μέχρι στιγμής ίχνος ήταν μια μαρτυρία σε περιοδικό του 1938, ότι ο Αντώνης Μουσούρης είχε στο αρχείο του αποκόμματα του διηγήματος.

Το δικό μου εύρημα, αν υποτεθεί ότι αφορά το ίδιο διήγημα, δεν το βρήκα στην Αλήθεια, αλλά σε μια μεταγενέστερη πηγή, στο περιοδικό Οικογένεια, σε τεύχος του 1928. Η Οικογένεια ήταν λαϊκό περιοδικό που έβγαζε από το 1926 έως το 1934 (νομίζω). Την έβγαζε ο Κ. Θεοδωρόπουλος, που επίσης εξέδιδε το γνωστότερο Μπουκέτο. Γύρω στο 1935 τα δυο περιοδικά συγχωνεύθηκαν, σε ενιαίο έντυπο με τον τίτλο Μπουκέτο, αλλά είχε περάσει πια η χρυσή εποχή τους, που κράτησε περίπου ως το 1933, όταν περισσότερο με το Μπουκέτο και κάπως λιγότερο με την Οικογένεια συνεργάζονταν τα πρώτα συγγραφικά ονόματα της εποχής. Η Οικογένεια ήταν κάπως λαϊκότερη και αισθηματικότερη από το Μπουκέτο, αλλά είχε κι αυτή κατά περιόδους αξιόλογη ύλη (ενώ σε άλλες εποχές δημοσίευε απλώς μεταφρασμένη γαλλική λογοτεχνία χαμηλών αξιώσεων). Με το Μπουκέτο και την Οικογένεια έχουν συνεργαστεί πυκνά δυο αγαπημένοι μου λογοτέχνες, ο Ν. Λαπαθιώτης και ο Γ. Κοτζιούλας, ο οποίος μάλιστα επί σειρά ετών δούλεψε κιόλας διορθωτής και μεταφραστής στα δυο περιοδικά.

Αλλά παρασύρθηκα, οπότε επιστρέφω στον Παπαδιαμάντη. Η δημοσίευση της Νοσταλγίας στην Οικογένεια δεν με παραξενεύει. Στο Μπουκέτο, το αδελφό περιοδικό, είχαν δημοσιευτεί στη δεκαετία του 1930 αρκετά τότε ανέκδοτα διηγήματα του Παπαδιαμάντη και μάλιστα η πρόσφατη ανακάλυψη αυτών των δημοσιεύσεων προκάλεσε έναν μικρό φιλολογικό καβγά, διότι ο Φ. Δημητρακόπουλος θεώρησε ότι οι αποκλίσεις των δημοσιεύσεων αυτών ως προς τα Άπαντα διασώζουν αυθεντικές γραφές του Παπαδιαμάντη ενώ ο Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος υποστήριξε (πειστικά κατά τη γνώμη μου) ότι οι αλλαγές οφείλονται στον επιμελητή του Μπουκέτου. Ή έτσι ή αλλιώς πάντως, τα έντυπα του Θεοδωρόπουλου ενδιαφέρονταν για το έργο του Παπαδιαμάντη.

Σε προηγούμενο τεύχος της Οικογένειας είχε δημοσιευτεί το (γνωστό) διήγημα του Παπαδιαμάντη «Οι δυο δράκοι», που τότε ήταν ανέκδοτο. Από την αντιπαραβολή με την πρώτη δημοσίευσή του βλέπουμε ότι η μεταφορά είναι πιστή έξω από ένα-δυο λαθάκια. Επίσης, η Οικογένεια την ίδια εποχή δημοσίευε, σε πολλές συνέχειες, το μυθιστόρημα «Ο Μαξιιώτης» του Χολ Κέιν σε παπαδιαμαντική

μετάφραση, αν και αγρίως διασκευασμένη. Όλα αυτά τα λέω για να τεκμηριώσω την υπόθεση ότι οι εκδότες του περιοδικού είχαν πρόσβαση σε πρωτογενείς πηγές του παπαδιαμαντικού έργου· άλλωστε, αγόραζαν «παλιά χαρτιά» και το διαφήμιζαν στα περιοδικά τους.

Κατά τη γνώμη μου, δεν χωράει αμφιβολία πως το διήγημα που θα διαβάσετε είναι του Παπαδιαμάντη, αν και δεν αποκλείω να έχει γίνει επέμβαση σε μερικά σημεία από τον επιμελητή του περιοδικού (να είναι ο Κοτζιούλας;) Για παράδειγμα, ο Παπαδιαμάντης στα άλλα του διηγήματα δεν γράφει «του μαγαζιού», όπως εδώ, αλλά «του μαγαζιού». Τέλος πάντων, στο τέλος παραθέτω πολλές ενδείξεις υπέρ και κατά της αυθεντικότητας του κειμένου, δείτε τις αν έχετε αντοχή. Επαναλαμβάνω πάντως ότι κατά τη δική μου εκτίμηση το διήγημα είναι αυθεντικό του Παπαδιαμάντη, με εξαίρεση λίγα σημεία όπου ίσως έχει επέμβει μεταγενέστερο χέρι. Αλλά δεν είμαι εγώ ο αρμόδιος για τέτοιες εκτιμήσεις.

Το κείμενο το μεταγράψω σε μονοτονικό: και για πρακτικούς λόγους και επειδή πιστεύω ότι έτσι πρέπει να μεταγράφεται ο Παπαδιαμάντης (αν θέλετε το συζητάμε). Διατηρώ όμως κατ' εξαίρεση την ορθογραφία του πρωτοτύπου. Βέβαια, στην έκδοσή του ο Τριανταφυλλόπουλος έχει (και σωστά) εκσυγχρονίσει ενμέρει την παπαδιαμαντική ορθογραφία, οπότε π.χ. γράφει «ρέμα», ενώ ο Παπαδιαμάντης είχε θαρρώ στις πρώτες δημοσιεύσεις «ρέμμα», όπως και στο παρόν διήγημα. Θέλω να πω, ας μη δίνουμε μεγάλο βάρος στην ορθογραφία, δεν δείχνει κάτι για την αυθεντικότητα του κειμένου. Την πληκτρολόγηση την έκανε η Κατερίνα Περρωτή που την ευχαριστώ θερμά. Δεν κάνω καμιά διόρθωση στο κείμενο, π.χ. στη στίξη, επίσης κατ' εξαίρεση.

Θα μπορούσα να δημοσιεύσω το διήγημα σε κάποιο από τα έντυπα με τα οποία συνεργάζομαι, αλλά προτίμησα το ιστολόγιο για δύο λόγους. Αφενός διότι εγώ δεν θεωρώ τη δημοσίευση στον Ιστό κατ' ανάγκη υποδεέστερη της έντυπης δημοσίευσης· και αφετέρου διότι έκρινα ότι την έντυπη ανακοίνωση του διηγήματος, εφόσον βέβαια εκτιμήσει ότι όντως είναι παπαδιαμαντικό, έπρεπε να την κάνει ο άνθρωπος που τόσο μόχθησε επί δεκαετίες για να αναδείξει το έργο του Παπαδιαμάντη, ο Νίκος Δ. Τριανταφυλλόπουλος, που άλλωστε έχει το δικό του οξύτατο αισθητήριο και τα δικά του εργαλεία για να κρίνει αν ένα κείμενο είναι του Παπαδιαμάντη ή όχι. Λοιπόν, έστειλα το σκαναρισμένο κείμενο σε ηλεμήνυμα στη Λαμπρινή Τριανταφυλλοπούλου, που θα το μελετήσει μαζί με τον πατέρα της και θα το δημοσιεύσουν σε κάποιο έντυπο, που ακόμα δεν ξέρω ποιο θα είναι.

Είπα πιο πάνω, κάπως αφυψηλού, ότι το διήγημα δεν είναι από τα καλύτερα του Παπαδιαμάντη, είναι όμως αρκετά ενδιαφέρον. Αν είχα μια βδομάδα καιρό να το μελετήσω θα μπορούσα να γράψω πολλά, αλλά επειδή πνίγομαι με άλλα και επειδή

την ανάλυση θα την κάνουν άλλοι αρμοδιότεροι, θα είμαι σχετικά σύντομος. Πάντως, η περιγραφή του οργανοπαίχτη και του πανηγυριού παραπέμπει στην ευδιάκριτη ομάδα των «γλεντζέδικων» διηγημάτων του Παπαδιαμάντη (σαν την Τρελή βραδιά, αλλά και πολλά άλλα), ενώ ο καημός των ζώων που έχασαν τον αφέντη τους θυμίζει το διήγημα «Ο Γαγάτος και τ' άλογο», όπου και πάλι υπάρχει ένα άλογο που δουλεύει σε αλογόμυλο, όπως εδώ.

Η μορφή του Γιάννη του Λιοσαίου, του γέρου με τα παιδιάστικα φερσίματα, που πióτερο νοιάζεται για τα μουλάρια του παρά για τους ανθρώπους, είναι πολύ ενδιαφέρουσα. Κι αλλού στον Παπαδιαμάντη βρίσκουμε μορφές ανθρώπων που δεν έχουν συγγενείς, ούτε πολλές παρτίδες με τους άλλους ανθρώπους, αλλά αγαπούν πολύ τα ζώα τους (πρόχειρα σκέφτομαι τον Στάθη Μπόζα της Γλυκοφιλούσας ή τον πάτερ Νικόδημο του Βαρδιάνου), αλλά νομίζω ότι εδώ αυτό το χαρακτηριστικό διαγράφεται πολύ πιο καθαρά. Από τα πρόσωπα που κατονομάζονται, υπάρχει ένα, ο Σαραφιανός, που μνημονεύεται και σε άλλα έργα του Παπαδιαμάντη. Το διήγημα δεν είναι μεγάλο (περί τις 1280 λέξεις), όμως δεν είναι και από τα μικρότερα του Παπαδιαμάντη (Η Νώενα έχει κάτω από 500 λέξεις, το Νάμι περί τις 750). Το τραγούδι που παραθέτει ο Παπαδιαμάντης δεν το έχω ξανακούσει και δεν ξέρω αν είναι αυθεντικό, όποιος ξέρει κάτι περισσότερο ας πει.

Είπα ήδη πολλά, οπότε σταματάω και παραθέτω το διήγημα. Στο τέλος έχω μερικά σχόλια γλωσσικά ή μάλλον σημειώσεις συσχέτισης λέξεων και φράσεων του κειμένου με άλλα έργα του Παπαδιαμάντη. Μπορεί να μη συμμεριστείτε τη συγκίνησή μου, πάντα αυτός που βρίσκει κάτι το θεωρεί πολύ σημαντικό, αλλά πάντως διαβάζετε κάτι που ελάχιστοι (εν ζωή) έχουν διαβάσει.

Η ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ

- Δε μ' λες Σαραφιανέ, τι κάνουν εκείνα τα μ'λάρια τ' Γιάννη τ' Αργαστιώτη;

Την ερώτησιν αυτήν απηύθυνε περιοδικώς ο Γιάννης ο Λιοσαίος εις τον Σαραφιανόν, τον φαιδρόν και ανοικτόκαρδον καταστηματάρχην του ωραίου, σχεδόν εξοχικού μαγαζιού, του γερω Θωμαδάκη. Ο γέρων ήτο πατήρ του Σαραφιανού και ως μαγαζί εχρησίμευεν όλον σχεδόν το υπόγειον της ευρυχώρου οικίας, συνεχομένης με μέγα κήπον και αυλήν, παρά την εσχατιάν του χωρίου, και εχούσης προ αυτής μικράν πλατείαν με δύο τεραστίας πλατυφύλλους μωρέας.

Ο Σαραφιανός επροσπάθει με διαφόρους τρόπους να διασκεδάζη τας περιοδικάς ταύτας νοσταλγίας του μάρμπα-Γιάννη του Λιοσαίου. Του προσέφερε τσιγάρον με καπνόν και με ολίγην μπαρούτην - όσον δια να γείνη ακίνδυνος μικρά έκρηξις, ικανή να τσιροφλίση τας τρίχας του μύστακος· τον εφίλευε τουρσί από ακρόδρυα

«πιμπιράμφον», στυφά και ευώδη υπόξινα, τον εκέρνα εντόπιον ρακί, και του έβαζε κρασί, όσον ήρκει δια να κάμη κέφι ο μπαρμπα-Γιάννης. Διότι ευκόλως έπαιρνε φωτιά. Με δυο ποτήρια ήταν ικανός να φουσκώσει την γκάιδα και ν' αρχίση να χορεύη ολομόναχος τον βουκολικόν, υποκάτω από τας ολοπράσινας μωρέας, κατέμπροσθεν του μαγαζιού.

Είνε αληθές ότι, όσον εύκολα ευθυμούσε, τόσο γρήγορα εχόλιαζε. Μέσα εις την ολοφούσκωτην γκάιδα έπλεεν η ευθυμία, εις τον πάτω της γκάιδας, αντηχούσης με γογγυσμό, η δυσθυμία εφώλευεν. Εις όλην την ζωήν του σχεδόν, άλλο επάγγελμα δεν είχεν, ειμή να είναι παραγυιός - κοπέλλι - του Γιάννη του Αργαστιώτη, του μυλωνά. Αλλά διά την ακρίβειαν, παραπάνω από 15 φορές υπήρξε παραγυιός του, και παραπάνω από 15 φορές του έφευγε μέσ' στη μέση και τον άφηνε μάρμαρο. Ήτο στραβόξυλον. Εις το γόνα το έτρωγε το ψωμί.

Εις την ελαχίστην αφορμήν εθύμωνεν, εγκατέλειπε την εργασίαν κι' έφευγεν.

Ήτο αυτός 15 χρόνια γεροντότερος από τον αφεντικό του, νέον άνθρωπον και πατέρα τέκνων· αυτός ήταν άγαμος, απόκληρος, ακτήμων. Δεν είχε «στον ήλιο μοίρα».

Τότε, αφού το δαιμόνιον της μελαγχολίας εξεθύμαινε κάπως, μετά μίαν ή δύο ημέρας επέρνα από το μαγαζί του Σαραφιανού και με θλιβερόν τόνον τον ηρώτα:

- Δε μ' λες, τι κάνουν εκείνα τα μ'λάρια τ' Γιάννη τ' Αργαστιώτη;

Βεβαίως τα επονούσεν ο μπαρμπα-Γιάννης τα μολάρια εκείνα. Κι' εκείνα τον εγνώριζαν και τον εκτιμούσαν πολύ. Ήσαν ο Αράρης, εν αλογάκι μαύρον, πολύ τρελλόν, και το οποίον δεν εδέχετο άλλον άνθρωπον πλησίον του, ειμή τον αφέντην και τον Λιοσαίον. Η Μούλα μεγαλόσωμος, ρωμαλέα με κοκκινωπόν τρίχωμα, και το Μελαψί, το χαϊδευμένον της κυράς του. Όλα ήσαν πολυβασανισμένα από την βαρείαν και μονότονον εργασίαν του αλογομούλου και ήσαν νευροπαθή και οξύχολα, όσον και ο Γιάννης ο Λιοσαίος.

Μιαν χρονιάν, τας ημέρας του Πάσχα, και πάλιν ο Γιάννης είχε δραπετεύσει από τον μύλον. Ο Σαραφιανός τού έλεγε:

- Δεν κάθησες τουλάχιστον να φας τ' αρνί;

- Δεν με μέλλει για τ' αρνί, απήντησεν ο Λιοσαίος. Λυπάμαι εκείνα τα ζα...

Την Δευτέραν και Τρίτην του Πάσχα, ακόμη και την Παρασκευήν της Ζωοδόχου

Πηγής, οπότε γίνεται φαιδροτάτη πανήγυρις, και την Κυριακήν του Θωμά, ότε η εκκλησία ψάλλει «Σήμερον έαρ μυρίζει και καινή κτίσις χορεύει» ο Γιάννης ο Λιοσαίος εχόρευε κι' επήδα με την γκάιδα του, έξωθεν του μαγαζιού τού Θωμαδάκη, υπό το πυκνόν των μωρεών φύλλωμα. Και την ημέραν του Αγίου Γεωργίου - «ανέτειλε το έαρ δεύτε ευωχηθώμεν...» - είχε γίνει μεγάλη σύναξις, υπό τα πελώρια δέντρα, ανδρών και παιδίων και μικρών κορασίων, δια ν' απολαύσουν το θέαμα των αιπολικών χορών του Γιάννη και ολίγων άλλων αγροδιαίτων νέων και πανηγυριστών, κατελθόντων την δείλην από το βουνόν, όπου είχαν εορτασθή εις το εξωκκλήσιόν του ο Άγιος.

Ο Λιοσαίος όλος ένθους, εφύσα δαιμονιωδώς τον βαρύαυλον, εκβάλλων διατόρους βαρείς ήχους κι' εγούρλωνε εκστατικά τα όμματα, αι παρειαί του και το στόμα του είχαν γίνει ένα με την γκάιδαν. Έψαυε με την πλάτην του τον κορμόν του δέντρου, αντεστήλωνε τον ένα του πόδα, έκαμπτε τον άλλον, κι' επάλλετο όλος, σύμφωνα με τον ρυθμόν του μέλους, συνοδεύων τον εύθυμον πηδηκτόν χορόν των νεαρών σατυρίσκων του βουνού:

*Της μικρής ξανθής τα νάζια
μύβαλαν πολλά μαράζια*

*Στο βουνό, στο μετερίζι,
Σκύβ' η Αθούσα βοτανίζει,
κι' η ποδιά της ανεμίζει...*

Τα παιδιά, οι θεαταί της ψυχαγωγίας αυτής επευφήμουν, άλλα με παιδικήν ειρωνίαν και άλλα με αφελή θαυμασμόν τον χορόν και την μουσικήν ταύτην. Ο Σαραφιανός έφερνε γύρους ανάμεσα εις τον χορόν και τον όμιλον, έδιδε κέρματα εις τους χορευτάς κι' έρριχνε πειράγματα εις τον Λιοσαίον.

- Ωμορφα, ώμορφα Γιάννη· κύτταξε μη σκάση η γκάιδα και τότε τι θα γίνουμε!

Αίφνης, την ώραν της δύσεως του ηλίου, μακρυνός θόρυβος ακούεται. Φαιδρά άσματα, των οποίων η ηχώ ήρχετο έξωθεν από τα λειβάδια, πλησιάζουσα ολονέν, άλλη πολυάριθμος παρέα, κατέρχεται από το βουνόν, επιστρέφουσα από την πανήγυριν του Αγίου Γεωργίου. Οι νέοι οι αποτελούντες αυτήν άλλοι πεζοί, άλλοι οχούμενοι επί οναρίων, φαιδροί, στεφανωμένοι με ρόδα και με παπαρούνες, με κλάδους πλατάνων και με φτέρες, πλησιάζουν εις τας δύο μωρέας, χαιρετίζουν, και άλλοι κάθηνται εις τους σανιδένιους πάγκους, άλλοι με ελεύθερον τρόπον πιάνονται εις τον ίδιον χορόν, της παρέας του Γιάννη του Λιοσαίου.

Ο εις τούτων βιάζει με θάρρος τον Γιάννη να πιασθή ο ίδιος εις τον χορόν, χωρίς ν' αφήση την γκάιδαν, και με την δεξιάν χείρα να κρατή το όργανόν του, με την

αριστεράν να κρατήται από την χείρα του ιδίου, όστις ετάχθη αυτός δεύτερος, και να τον «βγάλη στον κάβο» ήτοι να σύρη τον χορόν.

Ο Γιάννης γελών, εφιλοτιμήθη ν' ανταποκριθή εις την ιδιοτροπίαν του ευθύμου νέου, κι επροσπάθει όπως ηδύνατο να φυσά την γκάιδα και να χορεύη άμα.

Αλλά μόλις έκαμε δύο γύρους, εις άλλος από τους πανηγυριστάς, τους νεωστί ελθόντας, όστις δεν έλαβε μέρος εις τον χορόν, επλησίασεν τον Λιοσαίον και του ωμίλησε με σιγανή φωνήν.

Αίφνης ο Γιάννης, αφήσας την χείρα του χορευτού, πετά την γκάιδαν κάτω, τρέχει και γίνεται άφαντος κατά τα λειβάδια. Οι παρεστώτες προς στιγμήν έμεινον άφωνοι από την έκπληξιν.

Τι είχε συμβεί;

- Τι του είπες Γιώργη; είπεν εκείνος εκ των πανηγυριστών, όστις είχε βιάσει τον Λιοσαίον να πιασθή εις τον χορόν, προς τον άλλον, τον ομιλήσαντα εις το ους του Γιάννη.

- Του είπα τι εμάθαμε στον δρόμο.

- Και τι σ' έμελλε;... Να τώρα μας χάλασες την διασκέδασι.

- Ημείς είδαμε και πάθαμε να τον βάλουμε στο καντίνι, είπε γελών ο Σαραφιανός. Είτα επέφερε:

- Μα τι τρέχει;

Κατ' εκείνην την στιγμήν ο Γιάννης ο Λιοσαίος είχε διατρέξει τα λειβάδια, τον πρώτον κάμπον έξω του χωριού, έφθασεν εις τα Βουρλίδια, την κοιλάδα, τρέχων το ρέμμα-ρέμμα, και ήρχισε να τρέχη εις το βουνόν τον ανήφορον. Όταν έφθασε εις τα μέρη εκείνα, τα λίαν γνωστά εις αυτόν, ήρχισε να συρίζη έν σύριγμα το οποίον εφαινετο να απευθύνεται εις κάποιον ζων πλάσμα.

Είτα μετά το σύριγμα εφώναζε:

- Μούλα! ε, μούλα! σ σ σ σ σ, ε, Μούλα!

Μικρόν παραπονετικόν χρεμέτισμα απήντησεν εις την πρόσκλησιν ταύτην. Ο Γιάννης έτρεξε, και μετ' ολίγον εντός μικράς χαράδρας εύρε δύο ζώα, τα οποία εφείνοντο ότι αρτίως είχαν σταματήσει, ύστερ' από βιαστικόν περπάτημα. Ήσαν κάθιδρα και ασθμαίνοντα.

Εδέχθησαν τον Γιάννη μετά προφανούς χαράς, τείναντα τας κεφαλάς και τους λαιμούς των εις θωπείαν.

Ήσαν η Μούλα και το Μελαψί, και τα δύο εκ των ζώων του αλογομούλου.

Ιδού τι είχεν ειπέι ο Γιώργης εις τον Λιοσαίον.

- Τι κάθεσαι Γιάννη; Η Μούλα επηλάλησε... Έρριξε μια γυναίκα κάτω.

Ο Γιάννης δεν εζήτησε πλατυτέραν εξήγησιν, ήξευρεν ότι ο Γιάννης ο Αργαστιώτης μ' όλην την οικογένειάν του, και με τα τρία μουλάρια του, ήτο πρώτος εις όλα τα πανηγύρια και πόσο μάλλον δεν θα επήγαινε εις τον Άι-Γιώργη, του λεβέντη και καβαλλάρη την εορτήν; Ηννόησε λοιπόν ότι η Μούλα αναγκασθείσα να δεχθή ακουσίως βάρος ανθρώπων είχε ρίξει το φορτίον της και είχεν αποσκιρτήσει.

Δεν τον έμελλε τον Γιάννη διά το ανθρώπινον φορτίον, το οποίον είχε απορρίψει με μικρόν άλλως κίνδυνον το ζώον, τον έμελλε δια την Μούλαν, δια τον Αράπη και το Μιλαψί. Γι' αυτό έτρεξε, έφθασε και ωδήγησε εις τον σταύλον των τα ζώα. Από τότε ο Γιάννης επανήλθε εις τον αλογόμυλον.

ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Γλωσσικά σχόλια στο κείμενο:

Τα σχόλια που ακολουθούν έχουν κυρίως σκοπό να συσχετίσουν χαρακτηριστικές λέξεις και φράσεις του κειμένου με άλλα έργα του Παπαδιαμάντη, σαν νύξεις για την αυθεντικότητα του κειμένου. Βέβαια, αν μια έκφραση του διηγήματος δεν υπάρχει στο υπόλοιπο παπαδιαμαντικό έργο, αυτό δεν είναι αντένδειξη για την αυθεντικότητά του· ούτε είναι ασφαλής ένδειξη αυθεντικότητας η χρήση κάποιων κοινών παπαδιαμαντικών τόπων.

* Δε μ' λες: έτσι το βρίσκουμε γραμμένο στη Γυνή πλέουσα

- * μ'λάρια: έτσι το βρίσκουμε γραμμένο στο Χριστό στο κάστρο
- * Σαραφιανός: αναφέρεται και σε άλλα σκιαθίτικα διηγήματα του Ππδ. Στο «Για την περηφάνια» υπάρχει αναφορά στο «μαγαζί του Σαραφιανού»
- * μαγαζιού: η χρήση αυτού του τύπου είναι ένδειξη διασκευής· ο Ππδ. έχει πάντοτε «μαγαζιού» αν και συνήθως κρατάει τον δημοτικό τύπο «μαγαζί» και τα «μαγαζιά».
- * νοσταλγία: στον πληθυντικό, δεν υπάρχει στον Ππδ.
- * μωρέας κατέμπροσθεν του μαγαζιού: πρβλ. πελωρία μορέα κατέμπροσθεν της απλωταριάς στον «Θάνατο κόρης»· γενικά η μουριά είναι πανταχού παρούσα στον Ππδ αλλά αυτό δεν λέει και πολλά αφού ήταν συχνότατο μοτίβο της εποχής.
- * γκάιδα: αρκετές φορές στον Ππδ.
- * διά να κάμη κέφι πρβλ. «έκαμνε κέφι» («Τα χέλια») και «έκαμε τόσον κέφι» («Τα συχαρίκια»)
- * επροσπάθει: Ο Ππδ. χρησιμοποιεί αδιάφορα είτε αυτό τον τύπο είτε τον «προσεπάθει».
- * παραγιός-κοπέλι: το να παρατίθενται μαζί, σαν συνώνυμα, είναι ισχυρή ένδειξη αυθεντικότητας, πρβλ. «το κοπέλι που είχε, τον παραγυιόν του» (Αγάπη στον κρεμνόν), ή «οι παραγυιοί, τα κοπέλια των αιγοβοσκών» στα Ρόδινα ακρογιάλια
- * μέσ' στη μέση (έφυγε, τον άφησε): η έκφραση υπάρχει στον Ππδ. π.χ. *Ορίστε σου υπόσχονται σίγουρα μια δουλειά, κι ύστερα σ' αφήνουν μες στη μέση!* (Λαμπριάτικος ψάλτης) και στον Πανταρώτα «μίαν πρωίαν του έφυγε και τον άφησε 'μες στη μέση'».
- * τον άφηνε μάρμαρο: δεν υπάρχει στον Ππδ.
- * στραβόξυλον: δεν υπάρχει στον Ππδ. με τη μεταφορική σημασία (υπάρχει μόνο με την κυριολεκτική, σε ναυπηγικά συμφραζόμενα).
- * εις το γόνα το έτρωγε το ψωμί· το «γόνα» είναι ο παπαδιαμαντικός τύπος, αλλά η έκφραση δεν υπάρχει στο έργο του Ππδ. Όμως, είναι καταγραμμένη ως σκιαθίτικη έκφραση στο έργο του Ρήγα (Σκιάθου λαϊκός πολιτισμός) Σημαίνει ότι κάποιος δεν είναι άξιος εμπιστοσύνης, ότι εύκολα μετατρέπεται σε εχθρό. Επειδή δεν είναι διαδεδομένη έκφραση, αποτελεί ισχυρή ένδειξη.

- * στον ήλιο μοίρα: Υπάρχει σε τέσσερα διηγήματα, τη μια φορά σε εισαγωγικά. Αλλά είναι γνωστή περίπτωση, αν κάποιος ήθελε να κατασκευάσει διήγημα σε ύφος παπαδιαμαντικό θα την χρησιμοποιούσε.
- * δαιμόνιον της μελαγχολίας: πρβλ. δαιμόνιον της πολυπραγμοσύνης στον Βαρδιάνο.
- * οξύχολα: δυο φορές οξύχολος σε άλλα διηγήματα (παράξενος, δριμύς, οξύχολος· θυμώδης, οξύχολος, δριμύς),
- * νευροπαθής: η λέξη, που είναι σχετικά καινούργια (1870 πρώτη καταγραφή) υπάρχει στον Πανδρολόγο
- * χαϊδευμένον αντί για χαϊδεμένον, αυτός είναι ο παπαδιαμαντικός τύπος, τρεις φορές σε άλλα διηγήματα.
- * επονούσε με τη σημ. αγαπούσε, δυο φορές στον Ππδ.
- * εχόρευε κι επήδα: πλάι-πλάι τα δυο ρήματα και στο Κουκούλωμα, και με την αντίστροφη σειρά στους Χαλασοχώρηδες.
- * αιπολικοί χοροί πρβλ. αιπολικόν άσμα στα Ρόδινα ακρογιάλια. Αιπόλος είναι ο γιδοβοσκός.
- * πανηγυριστές, πολύ συχνή λέξη στον Ππδ. αλλά ίσως αναμενόμενη
- * χαρακτηριστική λέξη είναι το «αγροδίαιτοι νέοι» που το βρίσκουμε ακριβώς έτσι στα Μαύρα κούτσουρα ή «και οι άλλοι αγροδίαιτοι» στον Βαρδιάνο· ισχυρή ένδειξη.
- * ένθους, υπάρχει στον Κοσμολαίτη
- * εκστατικά τα όμματα: εκστατικά μάτια στο Άνθος του γιαλού
- * δέντρου, δέντρων: αν και συνήθως ο Ππδ. γράφει “δένδρου, δένδρων”, έχει χρησιμοποιήσει και τον δημοτικότερο τύπο, π.χ. στη Συντέκνισσα.
- * των νεαρών σατυρίσκων του βουνού πρβλ. οι σατυρίσκοι της αγέλης του Φοραμπάλλα στο διήγ. «Κοινωνική αρμονία», για νεαρούς μόρτηδες
- * με αφελή θαυμασμόν, ίδια έκφρ. στους Εμπόρους των εθνών
- * τι θα γίνουμε: σαν προειδοποίηση για κακή εξέλιξη η έκφρ. υπάρχει στην Τύχη απ’ την Αμέρικα

- * φαιδρά άσματα, ίδιο στην Υπηρέτρα
- * να τον «βγάλει στον κάβο»: αυτούσια η έκφρ. δεν βρίσκεται στο παπαδιαμαντικό έργο, αλλά η λ. κάβος με τη σημασία του πρώτου που σέρνει τον χορό υπάρχει στους Χαλασοχώρηδες (και οδηγών αυτός τον κάβο ήρχισε τον χορόν).
- * «βιάζει» με τη σημασία της έντονης παρακίνησης, συχνό στον Ππδ. χωρίς να αποτελεί ισχυρή ένδειξη
- * παρεστώτες, αρκετές φορές στον Ππδ
- * είδαμε και πάθαμε: υπάρχει (κι επάθαμε) στα Χριστούγεννα του τεμπέλη
- * τον έβγαλαν στο καντίνι: δεν υπάρχει στον Ππδ.
- * είτα επέφερε: συχνό στον Ππδ.
- * εις τα Βουρλίδια, την κοιλάδα: σε άλλα τέσσερα διηγήματα του Παπαδιαμάντη βρίσκουμε το τοπωνύμιο, τη μια φορά με επισήμανση ότι πρόκειται για “βαθεία κοιλάδα”.
- * το ρέμα-ρέμα: τουλάχιστον σε πέντε παπαδιαμαντικά διηγήματα, π.χ. στη Φόνισσα, Κατήλθε πάλιν το ρέμα-ρέμα εις τα οπίσω. Ισχυρή ένδειξη.
- * αλογόμυλος: υπάρχει στον Γαγάτο και στα Φραγκλίικα
- * η Μούλα επηλάλησε: το ρήμα αυτό, για υποζύγιο που ξεφεύγει τρέχοντας, υπάρχει στα Δαιμόνια στο ρέμα. Επίσης στον Γαγάτο ως μεταβατικό.
- * πλατυτέραν εξήγησιν: δεν βρήκα την έκφραση στον Παπαδιαμάντη, υπάρχει πάντως σε εκκλησιαστικά κείμενα.
- * είχεν αποσκιρτήσει: με τη σημασία του ζώου που φεύγει από τον αφέντη του, υπάρχει στο Όνειρο στο κύμα (για κατσίκια).

Πηγή: <http://sarantakos.wordpress.com/>

(Ευχαριστούμε πολύ τον κ. Ν. Σαραντάκο, για την ευγενική παραχώρηση της άδειας αναδημοσίευσης του άρθρου του. Επισημαίνεται ότι πρόκειται για προσωρινή δημοσίευση και ότι θα ακολουθήσει και επίσημη έντυπη δημοσίευση)

<http://bit.ly/10ibhwG>